

prevladovala, poleg skitske in kasnejše grške in rimske ter časovno ali prostorsko omejene judovske in germanske (gotske). Začetke krščanstva na tem področju datira v apostolsko dobo (misijon apostola Andreja). V sklepnem delu avtor predstavi tri največje osebnosti iz zgodnjekrščanske dobe, Janeza Kasijana, Janeza Maksencija in Dionizija Malega, ki so po njegovem prepričanju izhajali s tega območja. Ti pomembni teologi se v virih označujejo kot Skiti, kar naj bi po večinskem mnenju pomenilo izvor iz rimske province Skitije, dan. Dobrudje, ne pa velike Skitije, ki se v grobem ujema z ozemljem današnje Ukrajine. S tem je avtor skušal dokazati kontinuiteto krščanstva na področju današnje Ukrajine od apostolskih časov dalje. Avtorjevi sklepi, v bistvenih potezah v nasprotju s prevladujočim mnenjem v znanosti, bodo nedvomno izzvali kritično diskusijo.

Predstavitev pretežno topografsko in arheološko zasnovanih prispevkov naj začnemo z zanimivim prispevkom o začetkih in razvoju arheoloških raziskav na črnemorskem področju od 18. stol. dalje (J. Irmischer, str. 13–18). Nekaj prispevkov se nanaša na predstavitev arheoloških raziskav in zgodovinskega razvoja poznoantičnih mest na črnemorski obali, kot na primer Mesembrije (V. Velkov, str. 19–22), Anhijala (V. Gjuzelev, str. 23–33) ali Debelta (Ch. Dimitrov, 35–45). Več prispevkov prinaša rezultate obsežnih topografskih raziskav celih pokrajin ob obalah Črnega morja kot na primer južnega dela dan. bolgarske obale (P. Soustal, 59–67), območja mesta Ibida ob spodnji Donavi (A. in C. Opait – T. Bănică, str. 103–112), predstavitev zahodnega dela Gruzije, zlasti pod vidikom zgodnjekrščanskih raziskav (W. Seibt, str. 137–144), obale Paflagonije (K. Beike, 145–154) in območja Perinta – Herakleje (pod vidikom razvoja cestnega omrežja, M. Sayar, 155–156).

Z izjemo dveh referatov iz specialne arheološke problematike (svinčeni pečati iz Durostora; V. Gerassimova–Tomova, str. 69–72; poznoantično steklo z zahodne črnemorske obale; A. Minčev, str. 73–80) se vsi ostali prispevki nanašajo na zgodnjekrščanske arheološke raziskave. Kar trije prinašajo predstavitev zgodnjekrščanskih grobov z bogato dekoracijo: V. Popova-Moroz je predstavila grobne freske iz grobnice v Batovem v Bolgariji (81–84), V. Chera in V. Lungu stenske slikarje v grobnicah, odkritih v Dobrudji (93–96), R. Pillinger grobnico z napisom, ki vsebuje psalmi citat, iz mesta Mangalija (Kallatis) južno od Konstance v Romuniji (97–102). Z ozirom na rezultate so pomembne arheološke raziskave cerkvenega kompleksa v kraju Slava Rusa v delti Donave, kjer je bil odkrit zgodnjekrščanski samostanski kompleks z dvema cerkvama (A. in C. Opait – T. Bănică, str. 113–122).

Zbornik o črnemorski obali v pozni antiki in zgodnjem srednjem veku prinaša ažurno sliko historičnih in arheoloških raziskav in deželah, ki so širši strokovni javnosti sorazmeroma malo poznane. Odpira nam vpogled v rezultate domačih raziskav narodov oz. držav ob Črnem morju, ki so pri nas, pa tudi sicer na Zahodu zaradi jezikovnih in drugih ovir premalo upošteevane. V večjih pregledih se v splošnem redkeje upoštevajo celo v primerjavi z raziskavami v Afriki ali na Bližnjem Vzhodu, ki so dostopne zlasti v francoskih, nemških, italijanskih, angleških ali ameriških publikacijah. Raziskave črnemorskega področja odpirajo nove perspektive v poznavanju pozne antike, saj bistveno dopolnjujejo podobo podonavskega in maloazijskega prostora z rezultati raziskav sosednjih območij na severni in vzhodni obali Črnega morja.

Rajko Bratož

Habsburžani. Zgodovina evropske rodbine. Zasnova Brigitte Vacha, besedilo Walter Pohl in Karl Vocelka. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994. 512 strani.

Izdaja tako obsežne ter oblikovno in tehnično precej zahtevne knjige v slovenskem prevodu (Nada in Dušan Voglar) komaj dve leti po njenem izidu v originalu (Verlag Styria Graz, Wien, Köln 1992) je za Mladinsko knjigo lep knjigotrški dosežek, zaradi televizijske »reklame«, nakaj sicer ne preveč srečno izbranih nadaljevanj iz avstrijske nanizanke o Habsburžanih (njen scenarij je bil podlaga za zasnovano knjigo) smo lahko videli tudi na slovenski televiziji, pa se bo verjetno kljub precejšnji ceni tudi dobro prodajala. K temu bo prispevala še lepa zunanja in notranja oprema, preko 500 barvnih in črno-belih fotografij ter ne nazadnje tudi njena tema, kajti delček nostalgije po tisočletni Habsburški monarhiji se je predvsem v zadnjih letih razširil tudi preko Karavank.

Ceprav ima knjiga nekatere elemente znanstvene publikacije (seznam preko 400 izbranih strokovnih del o obravnavani temi, med katerimi pa ni nobenega slovenskega, imensko kazalo okrog 1200 oseb, ne le vladarjev in zemljiških gospodov različnih stopenj, ampak tudi uradnikov, politikov, znanstvenikov, gospodarstvenikov, kulturnikov, verskih reformatorjev, vojskovodij in drugih oseb, ki so kakorkoli prispevale k vodilni vlogi monarhije v (srednji) Evropi, je že na prvi pogled očitno, da je namenjena predvsem širšemu krogu bralcev – z zgodovinskega vidika ne prinaša nič novega – in sicer predvsem avstrijskih. Da bi lahko pri njenem branju uživali (kar je osnovni namen vsake literature, razen strogo strokovno-znanstvene), je namreč potrebno imeti vsaj nekaj predznanja o zgodovini celotne monarhije in njenih vladarjih, ki pa ga povprečen slovenski bralec nima.

Knjiga obsega dvanajst v glavnem kronološko si sledečih poglavij, ki so razdeljena v več vsebinskih podpoglavij. Glavni vsebinski poudarki v posameznih poglavjih so: I. (politične in dinastične razmere v nemškem cesarstvu v 13. stoletju, vzpon Rudolfa I. na rimsko-nemški prestol in njegovi boji z Otokarjem II. Přemyslom; II.) boj za prevlado v cesarstvu med Habsburžani in Luksemburžani konec 14. in v začetku 15. stoletja, politični uspehi Friderika III. in zlasti Maksimilijana I. v Burgundiji, Italiji, Španiji, na Češkem in Ogerskem; III.) dokončna uveljavitev Habsburžanov v Španiji, vojne s Turki in Francozi, družbena gibanja v 1. polovici 6. stoletja (reformacija, kmečki upori); IV) socialne, gospodarske, verske

in kulturne razmere v monarhiji v 2. polovici 16. stoletja, vojne s Turki, upor Nizozemske proti Špancem; V) tridesetletna vojna in njene posledice; VI.) vojne s Francozi (predvsem za špansko nasledstvo) in Turki od srede 17. do srede 18. stoletja, socialne, gospodarske in kulturne razmere v tem času; VII.) razsvetljeni absolutizem Marije Terezije, avstrijska nasledstvena vojna, vzpon Prusije; VIII.) reforme Jožefa II. in Leopolda II., odmevi francoske revolucije v monarhiji; IX.) vojne z Napoleonom in njihove posledice, restavracija, Metternichov absolutizem; X.) revolucija leta 1848, neoabsolutizem, začetki ustavnosti in liberalizma (do 1873); XI.) vzroki razpada monarhije (nacionalni problemi, stranke, socialni problemi, zunanja politika); XII.) razpad monarhije in vzroki zanj.

Priznati je treba, da je knjiga za nekoliko bolj izobraženega bralca izredno berljiva in vsebinsko na dovolj visokem nivoju, da tudi zgodovinarju, če ni ravno specialist za to problematiko, na prijeten način obudi v spomin, ali mu celo na novo odkrije marsikatero zanimivo podrobnost iz zgodovine monarhije. Vsebina knjige je namreč širša kot bi sodili po naslovu. Ne gre le za zgodovino Habsburžanov kot rodbine, ampak za pregled zgodovine njihove države, še več, za pregled zgodovine Evrope, kot se je videla (in se očitno vidi še danes) z Dunaja, centra ene od evropskih velesil. Glavna pozornost avtorjev je usmerjena k velikim političnim in vojaškim dogodkom (predvsem habsburškim uspehom) v Italiji, Španiji, Franciji, nemških deželah, na Češkem, Ogrskem, Nizozemskem in Balkanu, pa tudi gospodarske, znanstvene in kulturne razmere v monarhiji so prikazane predvsem z vidika dosežkov evropskega pomena.

Razumljivo je, da se v tako zasnovani knjigi slovenske dežele omenjajo le nekajkrat (pri dinastičnih bojih Rudolfa I. z Otokarjem II., v zvezi z grofi Celjskimi, kmečkimi upori in Ilirskimi provincami), pa še to zelo na kratko, verjetno pa bo slovenski bralec le nekoliko razočaran, ko med 500 fotografijami oseb, krajev, gradov, dvorcev, pisnih dokumentov in umetniških upodobitev dogodkov ne bo našel niti ene same iz Slovenije (ne po vsebini, ne po provienci), in ko bo v imenskem kazalu našel enega samega Slovenca, Jakobusa Gallusa Carniolusa, ki »je deloval v Pragi«. Zato bi bil dodaten, poljudno napisan predgovor k slovenski izdaji, ki bi bralca seznanil z najpomembnejšimi dogajanjem v naši zgodovini iz časov monarhije (dinastični boji v 13. in 14. stoletju, reformacija in protireformacija, kmečki upori, turški vpadi, začetki narodnega prebujanja, Ilirske province, politično življenje v 2. polovici 19. stoletja) knjigi vsekakor v prid.

Posebej je potrebno spregovoriti o predgovoru avtorjev publikacije, ki meče na sicer korektno napisano delo nekoliko čudno luč. Je namreč poln nostalgije po slavni starih časih, po »dolgem in srečnem sodelovanju narodov«, sanjarjenj o nekakšni obnovitvi Donavske monarhije v obliki Srednje Evrope »kot živega evropskega organizma« (za razliko od današnje Evropske unije, ki je le »skupnost za kapitalski izkupiček«) z vključitvijo »nekdanjih kronskih dežel Češke in Madžarske, ki sta po razpadu sovjetskega imperija končno dosegli svobodo in v katerih umetniki in razumniki sanjajo o srednji Evropi ter načrtujejo njeno politično, moralno in kulturno obnovo«. Zlasti kultura, kultura kot »spomin na narode, kot zgodovina tistih, ki nočejo verjeti v konec zgodovine«, naj bi bila poglobljena dediščina monarhije, nadnarodne države pod žezlom »najbolj evropske vladarske rodbine, v kateri sta vladala vsebujoči pravni red in bolj ali manj federativno načelo«. Pogled v imensko kazalo te knjige, ki vsebuje kar precej poglavij o zgodovini kulture v monarhiji, navaja sklep da so »narodi«, razen nemškega, prav malo doprinesli v njeno zakladnico. O obnovitvenih načrtih kulturnikov in razumnikov z Balkana, ki je po »razsulu Jugoslavije vnovič postal sod smodnika, ogrožajoč vso Evropo« iz predgovora sicer ne izvemmo ničesar, ali pa kvečjemu posredno, preko trditve, da je misel francoskega zgodovinarja Ernesta Denisa iz leta 1918, da »v novi Evropi, kakršno zdaj potrebujemo, ni več prostora za Avstrijo«, danes že zastarela, češ da so zgledi iz zgodovine s časovnim odmikanjem habsburškega cesarstva vedno privlačnejši.

Predgovor je pač napisan za določen krog avstrijskih bralcev, zato bi ga bilo v slovenski izdaji najbolje izpustiti. Če to ni mogoče, bi bil dodaten slovenski predgovor toliko potrebnejši. Z dunajskega pogleda na monarhijo in Evropo ni bilo med Gradcem in Trstom skoraj nič omembe vrednega, kar navaja misel, da bi bilo tako tudi v obnovljenem »živem evropskem organizmu«, za katerim potemtakem slovenskim razumnikom in kulturnikom ni treba prav hudo hrepeneti.

Vladimir Kološa

Miloš Jakopec, *Časnikarstvo na Dolenjskem 1848–1941*. Novo mesto : Dolenjska založba; Dolenjski list, 1994. 219 strani.

Miloš Jakopec, upokojen novinar iz Novega mesta, se v zadnjem času tako v Dolenjskem listu kot v reviji za literaturo, kulturo in družbena vprašanja Rast, ki že peto leto izhaja v Novem mestu, uveljavlja kot plodovit zgodovinski publicist. Na nekaterih mestih in zvrst pisanja že presega, njegove razprave dobivajo že strokoven značaj. S knjigo o časnikarstvu na Dolenjskem do II. svetovne vojne je temeljiteje posegel v naše dosedanje vedenje o tej problematiki na področju nekdanje novomeške kresije. Po knjigi Ludvika Tončiča, Tiskarstvo na Dolenjskem iz leta 1989 (glej poročilo Anje Dular v ZČ 44, 1990, str. 648–649) je to drugi pomembnejši prispevek v zadnjem času k poznavanju kulturne preteklosti Dolenjske.

Delo je avtor razdelil v več delov. V prvem nam predstavi čas in prostor. Žal vsebina ni ravno tisto, kar bi pričakovali, saj imamo dejansko opraviti z nekakšnim pregledom slovenske zgodovine, povzetim predvsem po Dragotinu Lončarju. Ker je knjiga izšla kot 9. v Seidlovi, to je nekakšni znanstveni zbirki,